

Karácsony Rownóban

(Részlet a „Hol maradtak a flúk“ című regényből)

Ezerkilencszáznegyvenháromban Rownóban köszöntött rám, fekete-pontos munkaszolgálatosra a karácsony. Tisztán a véletlen szüleménye, hogy engem, fegyencet, megtűrték a garázsban negyvenöt zsidó munkaszolgálatos között, ahol mint mechanikus dolgoztam azokon a haldokló kocsikon, amelyek akkor már két éve csak nyugat felé vánszoroghattak, biztos tudatában a bukott háborúnak.

Mint mindenki, akinek elég esze és szive volt, úgy én is kiszöktem a körzetből, hogy valami újat halljak az ukrán lakosságtól és megízleljem Nyugat-Ukrajna édes pálinkáját. Karácsony délutánja különösen alkalmas volt ilyen sétára s bizony kissé tovább maradtam a szomszédos faluban, mint ahogy azt az ilyen alkalmi kimenők megengedték volna.

Este volt már, amikor óvatosan visszaoptam magam az alvó munkaszolgálatosok szállására.

Társaim, Müller, akivel mindenben egy húron pendültem, rám-mordult:

— Hol a pokolban jártál? A szolgálatvezető úr keresett. Azt mondtuk, hogy lenn lehetsz az agregátornál. Mutasd magad, mert különben aligha marad el a kikötés...

Köppenyem ledobtam a cipésznél és felsiettem a szolgálatvezető őrmesterhez. Nem kérdezte hol voltam, magam pedig nem tartottam tanácsosnak dicsekedni vele. Valami szorongott bennem.

A falu: Basziv-kút, ahol jártam, karácsonyát ünnepelte. A fiatalság járta az utcákat és koldult a templom javára. Meg-megálltak az ablakok alatt, elénekeltek egy-egy karácsonyi éneket és vitték az összeadott adományokat. Itt találkoztam a magyar koldulni szó eredetével. A kéregetést a templom javára, ugyanis „kolodovaty“ kifejezéssel jelölték meg az ukránok.

A család, amelyet meglátogattam, nem a legkarácsonyibb hangulatban volt. A vendégek lógatták a fejüket, a háziasszony sírt, a bor érintetlenül állt az asztalon. Meglepett, hogy a mindig aranyos kedélyű házigazda most komor és magábamélyedt. Kérdésekre kitérő választ adtak, úgy hogy jobbnak láttam elhúzódni.

Bántott a komorság, de megértettem okát már egy óra múlva.

Visszatérve, amint már említettem is, vártak rám. A garázs udvarán pöfögött a „Hoffer és Schrantz“-vontató. Nyolcunknak fegyvert adtak a kezébe, persze töltények nélkül, hogy honvédet mutassunk és úiba indítottak bennünket egy lefeneklett gépkocsi bevontatására. Megindultunk Rownó felé.

Gyönyörű szép téli éjszaka volt; a hold ezüst fátyolba vonta az alvó Rownót. Pöfögve nyeltük a kilométereket az erősen dobálódzó vontatón és elrohantunk a holland munkaszolgálatosok kivilágított barakjai mellett. A város közepén irányt változtattunk, és lecsaptunk nyugatnak Dubnó felé. A széles utcákon egyetlen lélekkel sem találkoztunk. Mentünk karácsony ezüst éjszakájában, mint motorizált kísértetek.

A templom terén szembe néztünk a holddal. Nagy sárga képe ezuttal nem mosolygott. Sejtett szemei a templom térre szegeződtek. Mi is oda tekintettünk. Leállt a motorpuffogás. A tér kellős közepén, mint egy futballkapu, magas akasztófa uralta a terepet.

A hold a teret egészen ragyogó fehérre meszelte és a vakító havon, mint ha szénnel rajzolták volna, olyan éles volt az akasztófa árnyéka.

Ez a gyalázatos hivatású fa nem volt vendég nélkül. A szélcsendben mozdulatlan áldozatok függtek rajta, hogy valóságosabb legyen a szeretet ünnepe. Öt ukrán!

Mintha viaszból lettek volna.

Gondolatban visszaszáguuldtam Basziv-kútra és most megértettem a könnyeket. A karácsonynak meg volt a maga fensége. Az ukránok fi-

Rownó környéke hemzsegett az ukrán partizánoktól. Az őrzérek lefegyvereztetése napirenden volt, s a németek úgy vélték, elrettentés kell a lakosságának.

Kiválasztották az elrettentés foganatosítására karácsony délutánját. Rowno népei összeszorították fogaikat... és születnek az elkeseredés pillanataiban igen termékeny gondolatok is.

Ezek a gondolatok sodródtak a visszafizetés, a bosszú felé.

Sokan állítják, hogy a világ legédesebb adottsága az anyacsók. Nem vonom kétségbe, volt idő, amikor ez a feltételezés megközelítette a valóságot. Minden időnek megvan a maga édessége. Aki végig vegetálta a háborút, látta az elnéptelenedett megyéket, a romokban heverő városokat, az üszkös, komor falumaradványokat, — aki látta a többezerlakosú tömegsirokat, a gázkamrák kék-szedes hullatömegeit, az eltávolodik meghatározásában ettől a feltételezéstől.

Az keményen és karakánul vallja, hogy a legédesebb: a bosszú!

A kirabolt és megtizedelt Ukrajnában pedig sokan látták ezeket a felsorolt képeket.

Hatalmas temetője van Rownónak. Ha szabad a temetőt szépnek neveznem, úgy szabadjon meghatároznom azt is, hogy a rownoi temetőkert egyike a legszebb nyugat-ukrajnai parkoknak...

Elegánsan öltözött, vállas német kapitány állt a rownoi temető kapujában és nézte az országot. Hatalmas koffere automobilra, vagy kocsiára várt, hogy Rownóba vándorolhasson. Nem volt ebben semmi csodálatos. Aki látta a német tiszteket Ukrajnában, az tudta, hogy azok nagy kofferekkel járnak. Ha ezeket a koffereket egyszer kihallgathatnák, úgy érdekes dolgokat mesélnének azokról az értékekről, amelyeket Ukrajnából Németországba szállítottak, egy-egy szabadságolás esetén.

Automobil automobil után száguuldott Brodi felől Rownóba, de a kapitány nem igyekezett egyiket sem leállítani. Úgy látszik, hogy únta az automobiloikat. Voltak ugyanis kapitányok, akik nem szerették az automobiloikat. Ez is olyan háborús betegség, olyan idegkimerülés féle.

De a kapitány elengedett egypár német fogatot is. Azt hitte volna az ember, hogy megcsömörödött saját fajtájától ez a dekorált német tiszt. Magyar szekér zörgött nehézkesen az úton. A jóisten mentsen meg mindenkit attól, hogy ilyen ócska szekéren kéjutazzon Rownóba. A kerekeket talán még Magyarországon kenték, s a lovakkal sem lehetett volna éppen szépségversenyre indulni. Nagy, vörösbajuszú magyar szívja egykedvűen pipáját a deszkapadon, unottan emeli feketekörmös kezét sapkájához, hogy köszöntse a századost.

Nem létezik, hogy az visszaköszönne. Az ilyen jól öltözött német tisztek nem köszönnek vissza akárkinek, de a magyar csak tisztelgett.

Ha nem köszön vissza, gondolta, úgy ott egye meg a fene, ahol van. Akkor már ugyanis igen furcsa vizeken mozgott a német-magyar barátság.

Történnek azonban csodák. A kapitány mosolyogva visszaköszönt a magyarnak, sőt intett a kezével, hogy álljon meg.

A magyar meghúzta a gyeplőszárat. Prrrr!, vezényelt a lovaknak, ami ukrán földön annyit jelent a lovak számára: Állj!

— Nach Rowno? — kérdezte a német.

— Nagy — feleli a magyar abban a meggyőződésben, hogy megértette a kérdést.

— Ich werde mit — mondta a kapitány.

A magyar nem felelt. Ekkora német tudományt ne várjanak a német kapitányok egy magyar kocsisától. Ha jön Rownába, szedelőzködjön fel a bakra és jól kapja össze fogsorát, ha nem akarja elharapni nyelvét a kényelmes fogaton.

Megkezdődött az új magyar-német együttműködés.

A kapitány gyakran nézte óráját, ugyanakkor állandóan biztatta a magyart, hogy hajtson lassabban. Érthetetlen volt ez a kocsisnak. A lovak alig, hogy poroszkáltak, mit akar hát ez a hülye német. Ez talán nem is épeszű.

— Zu Soldatenheim! —

Ennyit nem volt nehéz megérteni. A Soldatenheimben bort mérnek és mi túrás-tagadás, a kocsisok szeretik a bort. Csak az volt itt a kellemetlen, hogy a magyaroknak sorban kellett állniok egy-egy pohár borért, míg a németeknek soron kívül is mértek. De hát istenem! A magyarok talán már évszázadok óta fújják nótáikban, hogy „mégis huncut a német”. Ez egyszer nem kell majd sorban állni, mert ez a kapitány bizonyos, hogy megfizeti a fuvar egy pohár borral.

A kocsi beáll az automobilközé. A magyar és a német leszállnak. A kocsi fogja a koffert és a borralaló reményében viszi a kapitány után az ivóba. Az ivóban harsog a villanygramofon. Az asztaloknál zöld ruhás legények és erősen festett lányok... Mert lányok nélkül nem érdekes a háború és a németek mindenfelé hordják magukkal a kéjlányokat is. — Hiába. — A német hadsereg az erkölcsösség jegyében hömpölyög most már visszafelé.

A kapitány leül. Sört rendel magának, bort a magyarnak. A kocsis vigyorg. Leteszi a koffert a német asztala mellé és leönti a pohár bort.

A német mégegyet rendel. Ezzel a fuvar kérdését végérvényesen rendezte. A kocsis indul kifelé. A gramofon ütemes foxtrottot émeleg, a párok táncolnak... wenn die Elisabeth...

Hús perc múlva örült detonáció rázza meg a várost. Egész utcáson nyomódnak be az ablakok. A városon készültségek rohannak végig, s a Soldatenheim romjai felett kánkánt jár a láng.

Orvosok, mentők, vöröskeresztes gépkocsik.

A katonák között elképesztő hírek terjednek. — Ismeretlen ukrán partizán, német tiszti ruhában tempírozott bombákat lopott be a Soldatenheimbe. Éppen a legforgalmasabb időben...

— Lehetetlen. Észrevették volna a pokolgépet!

— Hogy vehették volna észre. Hisz kofferben volt elhelyezve.

— Akkor is. A német tisztek nem szoktak kofferekkel cipekedni.

— Nem is ő cipelte. Magyar kocsis. Kapott érte kétszer két deci bort.

— Jóságos Isten! És sok német pusztult?

— Legalább tízszer annyi, mint ahány ukrán karácsony délutánján.